

Eva Kantůrková

Kruhy života

GALÉN

Eva Kantůrková

Kruhy života

Román pro trpělivé

Eva Kantůrková

Kruhy života

GALÉN

Všechna práva vyhrazena.

Tato publikace ani žádná její část nesmějí být reprodukovány, uchovávány v rešeršním systému nebo přenášeny jakýmkoli způsobem (včetně mechanického, elektronického, fotografického či jiného záznamu) bez předchozího souhlasu nakladatelství.

**Kniha byla vydána ve spolupráci s Ministerstvem kultury
České republiky**

© Eva Kantůrková, 2021

Typography © Bedřich Vémola, 2021

© Galén, 2021 (print)

© Galén, 2022 (PDF)

978-80-7492-583-2 (PDF)

978-80-7492-584-9 (PDF pro čtečky)

*Děkuji přátelům a známým,
že mi svými bohatými životy
přispěli do výběru motivů
důležitých pro tuto knihu.*

E. K.

Kapitola prvni

1.

Je ráno, začátek podzimu a tohoto příběhu den první.

Stará dáma přemýšlí. Úvaha sice není nejlepší vstup do románu, ale Stará dáma na něm trvá. Je nejen úctyhodná, ale taky zajímavá, a má tedy nárok na trochu naší trpělivosti. Ostatně celý příběh se odehrává v její hlavě, je to milost i prokletí stáří: fakticky už nezmůže téměř nic, ale v myšlenkách si může dovolit všechno. O to by její úvahy mohly být otevřenější.

Dospěla do stavu velkého účtování, jinou zajímavější činnost už ani nemá. Mohla by si zahrát na klavír, pustit si rozhlas nebo televizi, ale ranní čas je doba vhodná právě pro přemýšlení. Účtuje se sebou, se životem, s přáteli, s láskami, se světem, a je sama na sebe taky neskonale zvědavá!

Odpoutává se od banalit, jako byla například její odbornost a vůbec činnosti závislé na druhých; odhání i nabízeče levných slastí, jako jsou například oblíbené pokrmy či vůně či oděvy; vzpouzí se, a občas zcela

marně, proti vlezlým melodiím, které jako by si toužily podmanit její paměť a osedlat její vnímání; přemáhá různě probuzené texty, úryvky básní, tituly knih nebo článků i celé odstavce dávno odložených studií. Ne!, jen neustrnout v žádné z vnějších nástrah! Chce spatřit jen čistý obraz sebe samé, nezastřený ničím přidaným.

Způsob to je zřejmě správný, protože občas se z paměti vynoří něco tak dráždivého!, téměř neskutečného! a originálního!, že může tiše žasnout nad tím, co skvělého ji potkalo. Život dovede být a jeví se i po letech jako nadmíru zábavný. A protože její velkorysá povaha nemísí moudrost s opatrností, nebyly příjemnosti i nepříjemnosti, přistojnosti i nepřistojnosti, skutky dobré i skutky špatné, pohany či pochvaly, ostudy či oslavy v jejím počínání nikdy tak nicotné, že by neměla chuť si je v myšlenkách zopakovat, a taky protože dovede být k sobě i maličko zlomyslná, mohli bychom se spolu s ní v jejím přemítání nadít i leccos pikantního. Ostatně ona sama každý i jen náznak nudy od sebe zapudí; neboť přemýšlení, tím si je jista, má skýtat pouze potěšení.

V bytě je útulno, teplo a útulno, protože už začalo hrát ústřední topení, křeslo je hluboké a pohodlné, stojí v rohu a je z něj obhlédnutelná hlavní část bytu; vše potřebné je na dosah: brýle, sušenky, konvice s čajem, miniaturní rozhlasový přijímač, několik televizních ovladačů, zásoba papírových kapesníků; jen pro

štamprli luhačovického likéru by si musela dojít k příborníku a pravidelně v ložnici zapomíná měřič krevního tlaku. V lednici je navařené jídlo, v bočním přístěnků v kuchyni je zásoba koláčů, na desce příručního stolku je nedočtená kniha a v prohlubni knihovny hodiny odtikávají, kdy je čas k jídlu, kdy k rozjímání, kdy na televizní detektivku. Byt je ochranná svatyně a Stará dáma jej nepokrytě miluje. Je tu svobodná, přestože je na byt odkázaná, a je tu šťastná, přestože se tu občas cítí být opuštěná. Byt má mnoho ctností, které surový vnější svět postrádá.

Předně je nádherně architektonicky řešený, neboť pochází z dob estetické reakce na panelákové šílenství; z celé nabídky si vybrala byt rohový, v nejvyšším patře pod rovnou střechou, a už tím je příjemně osamocený; a všechno je v něm prakticky i vzhledově dokonalé: podlahy, lustry, obklady, kuchyňské zákoutí, okenní stěny, věšáčky, šíře parapetů. Pohled nenarazí na nic, co by uráželo její náročnost. A nadto ona sama byt cílevědomě přetvářela ke svému obrazu.

Nenachází se tu nic, o čem by nerozhodla, i po letech si přesně vybaví, kde a kdy koupila který kus nábytku, odkud pocházejí koberce, kdo jí pomáhal se zavěšováním obrazů, odkud má támhletu nádhernou téměř dvoumetrovou dracénu, kde vyrobili křehký a vznosný šestiramenný lustr s něžnými skleněnými svíčkami; a taky ví přesně, jak skvělý výhled do údolí jí zaclonila a proč ji tolik štve protějščí prosklená italská

developerská obluda. Když odmyslí obludu, z jejíž rovné střechy vydechuje klimatizace vzduch všemi smrazy načichlý, nic dalšího už neruší lad, který svěmu bytu vdechla. Dokonce i věci jako by si vlídného a tvořivě koncipovaného bytu slastně užívaly.

Vytvořila si vlastní teorii: byt je daný prostor, předpoklad domova, a prostor volá po věcech, které by jeho předpoklad naplnily. A její smysl pro řád, v jedinou vůli propojený se smyslem pro krásno, pak postavily, položily, zavěsily a umístily všechny věci v bytě na místa pro ně nejvhodnější, místa praktická i esteticky působivá, na jejich místa stálá a provždy jim daná. Místa s přívětivou tváří domova.

Mohla by se rozpovídat, kdy, jak a proč rozhodla: že tento výtvar symbolismu se nemůže potýkat se sousedstvím obyčejného jídelního stolu; toto kubistické zátiší že bude dobře ladit s renesančním zámeckým prádelníkem; tento ornamentální středoasijský koberec že patří leda do haly, zatímco barevně tlumený peršan diskrétně pokryje podlahu pod jejím křeslem. Na současném stavu jí trochu vadí stohy knih, vršící se na místech zcela nepatřičných, knih, které už nikdy nepřečte, ale jichž se nedokáže vzdát. Tak jako se nedokáže vzdát cibulákového porcelánu, který už léta nepoužívá, a vany, do které léta nevstoupila. Věci však nejsou užitečné jen užíváním, užitečné jsou i tím, že prostě jsou. Jen věc, která je, se může hodit a je k něčemu dobrá.

K obdivné řeči o věcech by však Stará dáma něco dodala: že čímsi jsou i nejkrásnější a nejužitečnější věci setsakra obtížné! Jsou to lapače prachu! Někdy se zdá, jako by byly vyrobeny jen proto, aby na sebe prach přitáhly. Mimořádně vábivé jsou drobné figurky a vázičky, zavěšené ozdobné talíře a nade všechno vynikají obrazy. Z hladké plochy olejomalby se jemňounký prach setře celkem snadno, spolehlivě se však prachovka zadrhne na hrbolcích barvy navrstvené. Bezmocně vlákny uchycená na barevných trnech, výstupcích a ostřích, ani ta nejjemnější nedosáhne do prohlubní mezi nimi; do údolíček mezi barevnými vyvýšeninami, kde se prach přeochoťně vrství. Problémy působí i sošky jen hrubě uplácené ze sochařské hlíny, a naprosto bez konkurence je obraz stvořený z barevných vrstev jemného písečku. Ano, jsou i takoví blázni!, kteří si špachtlí uplácají písečné obrazy! Takový mistr písař si myslí, kdovíjak originální dílo nevytvořil, a prachovka z nanovláken se na hrubém povrchu jen vzpouzí a vzpouzí. Aspoň v tomto duchu na písaře nadává dcera Staré dámy, když tu v jejím krásném bytě občas uklízí. Mezi lapače prachu patří i knihy, ty nejdůležitější a nejpočetnější jsou však před prachovou potupou chráněny sklem knihovny.

Jinak ale poslušné věci vyzařují ze svých stálých pozic do prostoru jen pohodu a soulad, nic nevyžadují, nedráždí okázalostí, banalitou nebo, nedejbůh!,

nevkusem, a Staré dámě postačí posouvat pohled, aby se poznávala v jejich nejrůznějších podobách! Například jako tamten nádherný a kdysi zcela nahodile koupený kubistický obraz. Je vzácný, protože jeho předobrazem nebyl živé tvory umrtvující Picasso, ale mrtvé věci oživující Braque, a Stará dáma si na něm ověřila, že věci nemusejí být v obraze jen skryty, ale že mohou jeho plochu opticky přesahovat.

Taky, jak pohled klouže, se může spatřit v lačně koupené a nedočtené Hawkingově knize o teorii všeho, kterou tak zcela nepochopila; nebo v darované čínské křišťálové váze s reliéfy z pravého zlata, daru od nakladatele; a zejména v nejrůznějších památkách z cest; nejbizarnější asi je skleněná nádobka s plujícími zlatými plíšky, kterou si přivezla z indiánského Utahu a kterou vyrobili v Číně; a může se rozpoznat i v zrcadle s ozdobným barokním rámem, které spolu s renesančním zámeckým prádelníkem objevila ve vyhlášené pražské zastavárně; a taky v uschlých kytičkách, které uchovává z desítkových oslav svých narozenin; a ovšemže i v přemnožené a přísně výběračné knihovně, jež pokrývá celé dvě stěny a jejíž všechny svazky nestačila přečíst.

Když pak pohled vrátí do intimity křesla a dotkne se jím jen věci nejbližších, například svých kolen, ta změna ji nezmate; ona je celý ten byt, a celý ten byt je ona! Jen tak se daný prostor stal domovem, ochrannou jeskyní, místem radostné sebedůvěry, skrýší i svatyní,

úkrytem před světem; a taky posledním útočištěm živého bytí. Když Stará dáma přemýšlí o místě, kde se už na věky neprobudí, zadoufá, že to bude toto křeslo, tento byt. Pohodlný ušáček vystlaný beraní kožíšinou a laskavý prostor nezatížený ničím nepřátelským. Snad kromě Hawkinga, který jí nepřestává vyčítat, že jeho teorii všeho tak zplna nezvládla.

2.

Vytrvale se obklopovala věcmi, které by připomněly výrazné chvílky života, žádnou nevyhodila, pro každou se v bytě našlo místo; a nebyl to projev fetišismu, jak by se mohlo zdát, vlastnické závislosti na věcech, které jí někdy nějak posloužily, ať věcně, citově, ať svou vybraností. Ne, je to závislost čistě a jen a jen na sobě. Stará dáma je samorost a je jí drahé všechno, čeho se dotkla, ať rukou, ať svou myslí, svým rozhodnutím, svou činností, svým vkusem, svou zálibou, svým poznáním. Momentem, kdy se věci proluly s ní a ona s nimi.

„Z věcí,“ vysvětlila by, „promlouvají situace, vztahy, místa, hlasy, podoby.“ *Její situace, její vztahy, její místa, hlasy, které ona slyšela, podoby, které ona spatřila.* Popsat a vykreslit ty nejzvláštnější, nejenže by stvořila parádní umělecký text, ale taky by popsala valnou část svého života: svůj životní styl, vkus, záliby,

tíhnutí, výběr, volbu; a ano, zčásti i povahu. Stará dáma, ochotně přízná, ve svých věcech miluje sebe, a sebe miluje i ve vlídném bytě, naplněném věcmi i sebou. A opět, abychom se nemýlili: není to sebeláska nebo sebeobdiv, spíš vědomě pěstovaná sebeúcta: protože kdo by si vážil jí, kdyby si ona nevážila sebe.

Kdysi jí jeden filmový režisér, okouzlený muzeální atmosférou bytu, nabídl, že v rozhovoru na kameru půjdou spolu od předmětu k předmětu, vyberou ty příběhové i esteticky nejvýmluvnější, a vytvoří tak současně i její filmovou podobiznu; ale odmítla to.

„Chápu,“ řekla mu, „váš zájem o pěkné záběry a o zajímavé historky. Ale nenechám se ve filmu o sobě vyobrazit prostřednictvím věcí.“

Ona je ona, od věcí neodvozená. Naopak každá věc, které se dotkla, je odvozená od ní. A tak jestli by někdo měl vyprávět, tak ne ona o věcech, ale některé věci, na ní hluboce závislé, by měly vyprávět o ní.

„Jak?“ namítl režisér.

„Příběhově a poeticky.“

Tak dalekosáhlý obrat pohledu se přičil režisérovi pouze reportážnímu nápadu, z filmu sešlo a pan režisér se nesmiřitelně urazil. Mrzelo ji to, přijít o film o sobě byla i její prohra!

Něco ji ale s prohrou smiřuje: bude-li čas, může své nejmilejší věci nechat promluvit jako svou vlastní podobiznu! Tou představou se Stará dáma pokaždé rozněžní, ví přesně, kterou věc by vybrala: tamtoho

bronzového andílka s vysoko vztyčenou svící v napjaté paži!, koupila ho na bleším trhu v právě rozbombardovaném Bělehradě. Nebo tento drobný zlatě zářivý sedmiramenný židovský svícen, který jí bez jakýchkoli náboženských rozpaků prodali na arabském tržišti v Jeruzalémě. Nebo tamtoho bojácně přikrčeného trolla s pouhým jedním okem z trhu ve Stockholmu. A ovšem i maličkého Buddhu, vyřezaného z nefalšovaného sloního klu, kterého objevila v čínské čtvrti ve Washingtonu. Co věc, to vždy další její vhled do jiného světa, vždy další jiná okamžitá atmosféra, jiní lidé, jiný doprovod, jiný záchytný životní bod. Stará dáma potlačí rozněžnění a povzdechne si: jen mít ten čas! Jak ráda by se rozepsala! Jen mít tu vůli a ten čas...

Kapitola druhá

1.

Samy věci však občas dají najevo, že nejsou pouhými okrasnými kousky její muzeální sbírky. Stane se, a ne málokdy, že na ni vtíravě dolehne pocit osamění, pocit velice zrádný, plynoucí z pusté a nyní už letité samoty; a jak jej přemůže? No jistě: některou ze svých věcí! Tak například, pohlédne ze svého křesla vlevo: tam se na středu parapetu před vysokým oknem vzpíná propletenec čtyř směřících se dábelkých tváří, složitě

pospojovaných šlahounovitými údy. Půvabná a mistrná řezba z jednoho kusu akátového dřeva, třiceticentimetrového špalíku, kupovala ji na zájezdu s přítelkyní v Havaně. Pohlédne vpravo a vzpomínka si na hraně knihovny vybere bronzový trojzubec zavěšený za řetízek, keltský amulet proti uřknutí; ten objevila na výstavě o keltském osídlení ve strakonickém muzeu. Dvě věci, a dvě cesty z osamění!

Neboť síla správně vybrané vzpomínky je převeliká! Nemusí se krásné věcičky ani dotknout!, nemusí vstát ze svého křesla a namáhat si nohy, stačí podívat se! A vzpomínka s krásnou věcí spojená ji ze samoty přemístí do energických dob, kdy brázdila svět, daleký i blízký, svět plný dojmů, zážitků, obrazů, výjevů a vztahů. Uprostřed svých věcí, mohla by si Stará dáma říci vděčně, nebude nikdy sama! Neboť kdykoli si zamane, stane se, čemu pan režisér nevěřil: věci se rozhovoří za ni.

2.

Sošku až zázračně zručně vyřezanou, temné dílko s vtíravě naléhavým ďábelským motivem, jí velice, ale velice nerad prodal umělecký řezbář na pouličním trhu v Havaně. Byl to očividně trh chudáků, provozovali ho stranou města při okraji parku a zřejmě si tu pokoutným

prodejem vydělávali na skromné živobytí. Místo to bylo spíš smutné než povzbudivé, kdo z místních si sem přijde koupit obraz nebo řezbu!, a turisté se o výhodných koupích jen těžko dozvědí. Jejich zájezd však provázeli podnikavý průvodce, kdysi se jako vyděděný sirotek ocitl v Čechách, vychodil v Praze základní školu a čímsi se i vyučil, znal místní kubánskou španělštinu, necítil se mezi trhovci cizincem. Byl to přičinlivý chlapík, možná policejní agent, možná naopak utajený liberál, to se dá v zemích násilnické vlády těžko rozpoznat, a vodil je i po atrakcích spíše tajených. Tak spatřili nefalšovaný kubánský slum, taky umělou velkovýrobu krevet, koncert nespoutané kapely v zapadlé hospodě, zanedbané pláže na pobřeží a toto tržiště. Za malý bakšíš ochotně objednal i noční projíždku kočárem i návštěvu zapadlého baru, a nepovolený provoz tržištěátka vysvětlil na místní poměry celkem korektně: „Městské úřady i městská policie mají obě oči zavřené! Protože když se centrální vláda nedokáže postarat o houfek uměleckých žabařů, co by si s tím lámala hlava Havana.“

Houfek žabařů byl docela početný, napočítala nejméně třicet krámků, pultíků, pouhých stolků, židliček či malířských stojanů i jen plachet rozprostřených na zemi. Souměrně lemovaly obě strany poměrně dlouhé parkové cesty, úhledně seřazené ve stínu vysokých platanů.

Byl to trh výhradně s výtvarnými díly a nabídka byla hodně rozmanitá: olejomalby na dřevě i na plátně,

v rámech či jen tak srolované, velké i drobné, kresby, grafické listy, tapisérie, malby na skle, sošky, řezby, a taky nejrůznější upomínkové předměty, výšivky, ozdobné polštářky, předložky, ruční tkaniny, lampy, svícny. Ležely tu, visely, stály, houpaly se, kolíbaly, lákavé a živé. Obvykle v ní podobné trhy vyvolávaly nechuť, nesnášela jakékoli trhovecké naléhání, a tenthle nebyl vlezlý, vypadal vesele, jeho nabídka působila otevřeně, byl vstřícný, svým způsobem důstojný: sám si vyber, nic ti nevnučuji. Přítelkyně uvízla hned zkraje u okrasné vypalované keramiky, ji zajímala díla živá.

Trhovci z přinucení, zřejmě tvůrci nabízených děl, postávali ve skupinkách, po dvou, po třech, po pěti, většinou muži středního věku, a bavili se čistě mezi sebou, jako by o kupce ani nestáli; ostatně kupců bylo pramálo, domácí snad ani jediný, z cizinců jen těch pár, které sem zavedl turistický průvodce. Kubánci byli všude tak nenucení, zabrání do vlastních prožitků, na ulicích, v restauracích, a dokonce i v katedrále!, a u trhovců navíc ocenila, jak je ani nenapadne, věnovat se jim dřív, než o to sami požádají. Nic, žádný varovný detail jí nebránil ponořit se do nabídky, a hledat!, hledat!

Poznámka průvodce o žabařích se jí trochu dotkla. Pamatovala podobné houfky v Praze, taky se živící nedovoleným prodejem svých děl. Jedna před úřady utajená galerie, občas spojená s prodejní výstavou, se nacházela nedaleko jejího bytu, romanticky umístěná

v uzavřeném dvorku dvou starobylých domů propojených průchody. Přístup měli jen zasvěcení a v omezených termínech, a podnik to byl skutečně víc romantický než odbojný: obrazy visely na stěnách lomených podloubí, krásně skryté a s puncem intimity. Za chudý peníz si tu koupila snovou vidinu letícího hejna růžových plameňáků, autor obrazu záhy nato zmizel v západní cizině. Smutné bylo, že s domovem musel opustit i své obrazy a zanechat je zbylé rodině na utajený prodej.

Na havanském tržištiátku netrpělivě mýjela přízové tkaniny i portréty přísných, do sebe uzavřených žen, jen na chvíli se zastavila u rozevláté černobílé grafiky zobrazující hráče na saxofon, nezajímaly ji zářivé barevné ozdobné talíře, a ustrnula u dřevěných výtvořů rozložených na světloence modré plachtě. Vysoké, nízké, hranaté, úzké, špičaté, okrouhlé! Obarvené i čistě žluťoučké dřevo se jemně rýsovalo proti bleděmodrému podkladu. Téměř vdechovala tu různotvarou svěžest!

A nejen ji! Vlevo od řezbáře nabízela uboze oblečená mladá žena na proutěné ošatce ušaté zajíce, vyrobené z drátků omotaných slámou, a na straně opačné vystavil černobrvý frajer v džínách na řadě štaflí hravou sérii olejomalb s různými pojetími havanských oken, střeš a domovních průčelí. Tři výtvarné projevy!, tři podivnosti!, tři rozdílní lidé. A od nich na obě strany nejméně třicet dalších tvůrců, kteří nabízeli svá díla

proti vůli úřadů! Kromě radosti, že narazila na skutečná díla a ne na pouhá lákadla pro turisty, pocítila i lehýnký dotek příbuznosti: havanský trh se až nebezpečně podobal pražské dvorkové galerii.

Cožpak, napadlo ji ve stínu platanů, může mít člověk více domovů?

Řezbářova dílka byla dokonalá, vznosná, provzdušněná, nápaditá, neuvěřitelně zručně provedená; vždy jeden kus dřeva, dvacet centimetrový i větší, širší nebo užší, a téma řezby utvářely různě vedené a různě velké průzory: nůž dlabal až do středu dřevě, až se dodlabal k zamýšlenému tvaru, který na závěr ohladil.

Nemohla se vynadívat! Reálný tvar tvořený průzorem! Tvořivý vztah hmoty a prostoru! Hmota tvarovaná provzdušněným prázdmem! Vztah reálného a pomyslného! Věcného a myšleného! Slova ji napadala čirá a průzračná! Slova, slova! Nepřijala by jakoukoli věc za vlastní, dokud by si ji nepojmenovala.

Řezbář, starší muž oblečený v žlutavém plátěném oděvu, s vráscitou temnou pletí a příjemně prošeďivělý, s domorodou hrдостí sledoval, jak sošku zvedá ze země, ohmatává ji a zkoumá způsob provedení; nijak neprotestoval, vycítil v jejím obdivu jistý souzvuk porozumění. Avšak když se pak dohodli na ceně, loučil se se směřujícími dáblíky až neslušně dlouho. Zbytečně dlouho je opatrně balil, zbytečně dlouho balíček převazoval motouzem, zbytečně dlouho si ji prohlížel,

jako by zkoumal, komu své ďáblíky svěruje, a úhledný balíček jí předával hodně váhavě; peníze, které si nedbale strčil do kapsy, jako by za ďáblíky ani nepřijal. Váháním, nepochopitelným, když přece stojí nad plachtou plnou věcí na prodej, jako by dával najevo, že se prodejem nevzdává ani krásy díla, ani zručnosti, s jakou je provedeno, a ani myšlenky, která je prostupuje. Že síla autorství je větší než vábivost projeje.

Z části hrdého chlapíka chápala. Váhání je gestem tvůrce!, umělce!, který má pocit, že co prodává, to zároveň jako by ztrácel. Ďáblíci pro něj nejsou jen kusem umně ořezaného dřeva, vtiskl jim život!, jsou jeho součástí. Pocházejí z jeho duchovního světa! Jsou dílem jeho představivosti! Pamatuje chvíli, kdy ho napadlo je vytvořit. Pamatuje úzkost, aby dílo ničím nepokazil. Může je sice obnovit, ale z kopie už se nestane originál!

Rozuměla mu, oč ale početnější motivy do řezbářova gesta vkládala, tím víc o dílko stála! Srazilily se tu dvě vůle: vůle tvůrce a vůle budoucího majitele. Milovala situace, kdy se z prostého úkonu stane střetnutí, zejména když ne ten druhý, ale ona naléhá! A kdy je váha vůlí vyrovnaná. Tak přesně proběhla koupě ďáblíků: řezbář sice nemohl souboj vůlí vyhrát, protože ani nejkrásnějších ďáblíků se rodina nenají, a ona se za svou hodně chtivou koupi nemusela hanbit. Jednak řezbář opravdu dobře zaplatila, téměř jednou tolik, než o kolik požádal, a jednak, protože mimořádné

patří k mimořádnému, budou jeho ďáblíci v její bytové sbírce jako doma.

Tak se na řezbáře vřele usmála, a aby dala najevo, jak si ďáblíků váží, trošičku balíček pohoupala v náruči. A aby nevyvolala dojem namyšleného turisty a nepředvedla se jako tupý asociál, zatímco její přítelkyně stále ještě švitořila u prodejců keramiky, koupila od mladé ženy ušatého slámového zajíce. Zajíc byl směšný, pravá návnada pro hloupé turisty, spíš než nákup výtvarného díla to byla sociální podpora; a její výtvarný vkus, taky i proto, aby váhavého řezbáře maličko potrápila, zamířil ještě jinam: v sousední malířově sérii si vybrala nejvýrazněji vyjádřenou ideu havan- ských oken a střech.

3.

Pronikavý obraz do daleka zářil nečekaně propoje- nými barvami, oranžovou, žlutou, modrou, černou, a zblízka dráždil houpavými liniemi. Měl i poutavou kompozici. Na střed plátna malíř vztyčil dvě řady vždy tři a tři nad sebou umístěných vysokých chrámových oken, byla velkolepá a vznešená a strhávala na sebe většinu pozornosti; a kol dokola grandiózní okna ob- klopil dvojitým věncem drobných soudkovitých oký- nek domů ne božích, ale čistě lidských, okýnek bez- radně a bez opory se vznášejících v prostoru pro ně

nenáležitým. Aby zesílil rozdíl vznešeného a nízkého, okýnka dovybavil bezmocně snaživými úsměvy tvorů uboze, přeboze obyčejných. Už tušila, že u ní doma bude pronikavému obrazu svědčit hluboký kout, jehož propadlost překoná svou září.

Avšak jak si rovnala dojem z obrazu v hlavě, jak si chtěla jinak než chtivostí a okouzlením zdůvodnit, proč jej koupit, nečekaně těžko shledávala pro jeho ideu, pro jeho vnitřní smysl, na první pohled tak zřejmý, téměř do očí bijící, případná slova. Vese-lý? Přitažlivý? Zářivý? Líbivý? Zajímavý? Nápaditý? Nevšední? Stále dokola se jí nabízel jen tento slabý slovní odvar.

Slova tak čistě vnější po obrazu jen klouzala. Pravý dojem z něj jako by se bránil být vysloven. Proč!, pomyslela si netrpělivě. Protože řečí věci nejsou slova, ale tvar? A protože slovo řeč tvaru od věci odpoutává? Protože ve vztahu k věci jsou ty dvě řeči navzájem roz-porné? Navzájem se vylučující? Protože se tvar pojme-nování brání? Protože je působivý jen sám sebou? To byla zajímavá myšlenka a normálně by se jí ochotně věnovala. Tváří v tvář obrazu se ale napomenula: jsi na tržišti!, přestaň koumat!

Obraz ji vábil stále víc, byl by krásně cizorodý mezi všemi ostatními, které má doma, ale zřejmě se stalo, co ji občas potkává: její úzkostná vlastnost chtít věci dřív dokonale porozumět, než ji mít, obrazu brání stát se jejím. Vymyká se jí slovníkem, který jej nevysloví.

Nazlobeně trhala rameny a cupovala konec motouzu, jímž byli ovázáni ďáblíci.

I malíř, jako předtím řezbář, její váhání pozorně sledoval, byl to opravdu přitažlivý chlapík, černobrvý, černovlasý, štíhlý v pase, a usmíval se velmi vstřícně, ochotný prodat jí všech pět vystavených olejů. Neskonale ráda by si s ním o obraze popovídala. On však neuměl anglicky, ona neuměla španělsky a přivolaný průvodce dal rázně najevo, že si nemůže dovolit zúčastnit se pokoutního prodeje.

Tak se zprvu dorozumívali gesty, pak očima, rukama, nohama, zářivý obraz mezi nimi stál jako výzva, a nakonec se nad svým směšným počínáním zasmáli.

Vyznělo to jako rozhodnutí a malíř, muž, který neváhá, ale prodává, plátno vyňal z rámu, bez okolků je sroloval a vložil do široké papírové trubice polepené plátnem; a jí nezbylo, než si trubici se vzrušujícím dílkem přitisknout k hrudi.

Malířova mužná rozhodnost jako by je sblížila, a kdyby uměla španělsky, pozvala by ho do Prahy; na to průvodce suše poznamenal, že žabař z pouličního trhu by se těžko odhodlal požádat ambasádu vzdálené země o vízum. Malíř si mezitím spokojeně počítal americké dolárky.

Ověšená balíčky kráčela pak středem tržiště k východu, někdo ji ještě v naději na další koupi pozdravil, někdo se při pohledu na ni a na její bohatý nákup usmál, bylo

to tržiště umělců chudých, ne namyšlených. A celá ta atmosféra podloudného trhu, vzájemná přejícnost, nepředstíraná přátelskost, přívětivost pohledů, zřejmě otevřenost vřelých povah, přirozená chuť spíše se radovat, než se trápit, od ní spolehlivě odvály nechutně vulgární a vnucující se pocit dvoudomé bytosti: sebejistého odhadce umělecké kvality díla a soucitné dobrotitelky potřebných. Opět, tak jako předtím u řezbáře, ji ovládla silná vteřina souznění, a v ní, v tom kratinkém mžiku, jako by k houfu chudých tvůrců patřila.

Mít jejich vůli!, jejich nepoddajnost vůči nepřívětivým poměrům! Jejich sklon radovat se. Statečně spoluprožívat bídu, která není vždycky veselá! Dosáhnout stavu, kdy to nejdůležitější v životě není jej žít, ale díky žití tvořit!

Ach ano!, na havanském tržištátku ji potkal vzácný zákmit mysli! I čirá radost z něj byla vzácná. Normálně bývala k cizím lidem spíš odtaziťatá, téměř nikde se v cizině necítila jako mezi svými, a na tu vteřinu, na ten opojný mžik ji pocit možné sounáležitosti vzrušil! Téměř mu uvěřila! Uvolnil ji z jejích krunýřů! Evropských krunýřů, odmítajících radost tak zcela dětskou. Radost, s níž si už navždy ztotožní Havanu.

Ano, ta vteřina! Čas uniklý z mysli jindy střízlivé! Stará dáma ještě dnes povzdychne, když si tu chvíli připomene.

A mysl jindy střízlivá, osvícenská mysl ctící svobodu ukotvenou v řád, mysl se sklonem chránit a hledat

rovnováhu světa a oškliví si jeho excesy, mysl spíš rozumářská než bezprostřední, ten přísný průvodce jejím žitím, tam, v té radostné Havaně, přesně po vteřině ten divoký zákmit radosti vytěsnil. Ani nadechnout se nestačila. Ani ruku nestihla zdvihnout k pozdravu. Střízlivá mysl, ukojená nákupy, obrátila její pohled k východu. I v tom se Stará dáma poznává.

Cosi však vytrvalo! Ověšená balíčky, dlaň přiškrcenou provázkem, na němž viseli pečlivě zabalení ďáblíci, nadšená z úlovku, velice nadšená!, si připadala jako lovec! Co lovec! Rovnou loupežník! Odnáší si možná to nejlepší, co se na trhu dalo objevit. A že slámový zajíc je směšný? Že vznešená okna jsou jen barvy položené na plátno tahy štětce? Že ďábelské hlavy jsou jen vydlabané ze dřeva? Byla si jista, že keramická maska zlého čaroděje, kterou na trhu ulovila její přítelkyně, maska nesmírně působivá a originální, posvěcená domorodou tradicí, se s jejími ďáblíky nemůže ani porovnat. Protože jak poměřit dílo živě vytvořené, dílo uzmuté umělecké invenci, dílo s vloženou umělcovou duší s dílem řemeslné a zcela komerčně v peci vypáleným? Ne, živého díla se může zmocnit jen loupežník. Přátelský, ale přece jen loupežník.

Lou-pež-ník! To slovo hrálo. Další spojnice s havanským houfkem, který jí zdárnou loupež dovolil. Zas jiná obměna osvobodivé vteřiny. A nejen to, zdaleka nejen to!

Když po návratu doma dáblíkům a oknům hledala jejich nejvhodnější místo, tak ji letmo, protože mysl má sklon být i věčná, napadlo, dát je odborně ohodnotit. Pozvala si znalce, šéfa galerie, jednoho z těch, kteří za doby nesvobody pořádali dvorečkové výstavy.

Rozhodnutí poznat hodnotu a cenu dílek z havanské ulice se mohlo ukázat jako ne zcela domyšlené, možná až nepatřičné, mohla od odborníka čekat i výsměch, galerista však potvrdil, že její vkus a odhad rozpoznaly a na havanském tržišti chudáků přesně rozlišily uměleckou kvalitu od pouhé zábavné hříčky vyrobené pro hloupé turisty. Ušatého zajíce opovržlivě odložil, kdežto okna a dáblíky namísto nabídl odkoupit; buď pro galerii, anebo kdyby chtěla vydělat víc, nabídne je v galerijní aukci. A cenu za ně stanovil závratnou, mnohem vyšší, než jakou zaplatila.

Věci promluvily! Věc se někdy stane zrcadlem skutků, o jakých se nemluví. Protože byla by tak společensky nemotorná a odvyprávěla by režisérovi na kameru, že obraz a řezbu výhodně neprodala? A dokázala by věrohodně vysvětlit, že je neprodala, protože by to měla za zradu? Zradu ne na nich, obrazu i sošce by bylo ve veřejné galerii líp než u ní doma, ale zradila by sama sebe. *Ona* se pro ně rozhodla!, vřadila je do svého světa! *Ona* pro ně podstoupila loupežnický svár s jejich tvůrci. A podstoupila ho zdaleka netušíc, jak veliký výtěžek na ni v Praze čeká.

A nadto! Mohla by režisérovi popravdě vylíčit i další podivnost, tu totiž, že se při pomýšlení na chudé havanské tvůrce nejen nemůže z vysoké ceny jejich děl nepokrytě zaradovat, neboť by to bylo hrubě cynické, ale že ty dva muže nemůže ani politovat, protože by to bylo licoměrné? Jsou situace, které si v koutku duše promítá jen pro sebe. Zejména tu výslednou: že chudé havanské umělce, byť i jen mimoděk a hlavně díky poměrům, vlastně ošidila.

Svět, pomyslí si Stará dáma, je tak uspořádán, že někdy je rozumnější řeč věcí o světě lidí umlčet.

4.

Amulet proti uřknutí koupila na strakonické výstavě napůl z legrace, napůl docela vážně: z legrace na ochranu před jednou hnusnou zlou babou, schopnou uřknout pouhou myšlenkou; a doopravdy, protože pátráním v literatuře přilnula k duchovnímu světu pradávných Keltů, ke kmeni Bójů, kteří dali zemi, městům i řekám jména a zanechali v Čechách genetickou stopu.

Na pultíku byly rozloženy amulety s různými účinky, tvarem ji vábila dlaň s prsty napůl sevřenými, která prý chrání před neúspěchem; neúspěchů se Stará dáma nebojí a ani si je nepřipouští, a tak nakonec vybrala tři ostré špičaté hroty, v masivním těle růžicovitě

prohnuté a společným středem propojené do vyváženého tvaru; původně to byla ruční zbraň – pádíš na rychlém koni, hodiš, strefíš se, a nepřítel padne mrtvý s tělem natřikrát probodnutým. V kultuře ještě silně prodchnuté pověrami se zbraň zmenšila v osobní ochranu proti zlým silám.

Držela tu věcičku, zbraň proměněnou v symbolický přívěsek, a myslela na to, jak, kdy a proč nějakého Kelta, nejspíš keltského čaroděje, napadlo chránit člověka proti zlým silám věcičkou tvarem tak vyváženou a krásnou, a původní funkcí tak hroživou. Nejpůsobivější však na amuletu bylo, že spolu se svým předobrazem pocházel z hrobu keltského velmože, udatného bojovníka a možná dokonce knížete, vládce dávného oppida, a že hrob odkryl jeden sedlák na Strakonicku na svém poli při hluboké podzimní orbě. Onen sedlák, pravila informační brožura, byl vlastenec a celý nález věnoval zcela zdarma muzeu, které mu za to vyslovilo uznání a dík.

Držela tu věcičku v dlani a rovnala si v hlavě, jak dlouho asi trojzubec v hrobě ležel. Dva a půl tisíce let? Nebo o pár set let méně? V duchu měřila časový i společenský oblouk od keltského vojevůdce k českému sedlákovi. Cesta amuletu časem! Taky ji napadlo, jestli ve Skotsku, v Irsku nebo v Bretani, kam Kelty vypudili silnější germánští a slovanští osídlenci, nosí i současné ženy podobné amulety. A když se podívá na bronzový trojzubec, pokaždé zalituje, že právě tyto tři země

nenavštívila. Jak by se tu cítila? Jako doma? Ó, Stará dáma velmi touží po tom pocházet, když ne pouze z Keltů, tak alespoň ze Slovanů pomísených s Kelty.

Keltský amulet má pro ni i jiný význam: když jej přijímala do svého světa, poprvé spatřila věc jako její příběh. Jako myšlený svět! Motiv mýtů! Jako tvůrčí sílu. Podnícení myslí! Od prvopočátku světa jako jeho nespotebovatelnou energii! Neboť příběh, a v tom je jeho velkolepost!, nežije jen fantazií, příběh plní i život činný. Plní jej smyslem, poskytuje mu společenství a váže jeho události do souvislostí. Příběh život dotváří! Držela tu keltskou věčičku v dlani a napadlo ji, co asi pocítil ten sedlák, když zjistil, že jeho pole vydalo poklad? Pýchu? Radost? Úžas? Nebo přímo součinnost s dějinami? A co cítí ona? Genové příbuzenství s dávnými Kelty? Rozhodně by jí bylo bližší než příbuzenství s Germány.

Kapitola třetí

1.

Teď však, shluknuty v pouhé celistvé estetické pozadí, věci tiše mlčí. Ani ten nedočtený Hawking neruší mysl do sebe hloubavě uzavřenou. A na přemýšlení je v bytě i jinak ticho a klidno. Dole v ulici se dělníci městských kanalizací přestali rýpat těžkým bagrem

v dláždění a zmlklo i zoufalé úpění nákladáčku couvajícího se zeminou. Nehrozí už ani pošťák, jeho doba minula, a telefon je vypnutý.

Občas škrábne straka drápem po plechovém obložení terasy, kde má své dvě mističky, jednu na pamlsky a jednu na vodu, ale to je zvuk jenom vítaný: připomene, že život kolem neustrnul tak nenávratně, jak ustrnul čas v jejím klidném bytě, i že v její blízkosti stále ještě existují na ní závislí živí tvorové. Stará dáma se na přilet straky dokonce těší, na její žuchnutí při dopadu k mističkám, na rozčilený skřek, když je najde prázdné, na její samozřejmou drzost, když se v mističce s čerstvou pitnou vodou vykoupe. A má komu vyhubovat, když straka rozhází kousky toustového chleba po dlaždicích. Straka je kamarádka. Dokonce se Stará dáma domýšlí, že ji straka ze střechy sousední developerské obludy poznává, protože kdykoli vyjde na terasu, tak zaskřehotá.

Taky trochu pobrukuje chlazení lednice, to je ale zvuk nevzrušivý a dá se při něm i usnout. Příjemnému pospávání se ale Stará dáma brání, z ranního spánku jí v ne zcela probuzeném vědomí zůstal trčet sen, který by nerada zopakovala.

Na jakousi slavnost, nebo možná jen z rozmařilosti a čistě kvůli sobě, byla oblečená do nádherných bílých šatů. Dokonale jí seděly, cítila se v nich jak v přírodním zámotku, stála vzpřímená, bílá barva měkce